

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ
ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток освітнього простору України детермінується процесами європейської інтеграції, які впливають на всі сфери життя суспільства, а тому і на стан вищої освіти. Орієнтирами реформування державної системи освіти визначено входження в науковий простір Європи, здійснення модернізації освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Основними цілями інтеграційних процесів є створення умов для всебічного розвитку високоосвіченої, творчої особистості, здатної до професійного саморозвитку, самовдосконалення протягом життя.

Пріоритетним напрямом державної політики у галузі освіти України є особистісна орієнтація, тобто така її модель, за якої особистість студента знаходиться в центрі уваги педагога вищого навчального закладу. Провідними шляхами реалізації сучасних ідей гуманістичної парадигми освіти є впровадження сучасних технологій навчання, орієнтованих на розвиток і саморозвиток особистості студента вищого навчального закладу. Саме тому особливої важливості на сучасному етапі розвитку освіти набуває проблема впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання у вищих навчальних закладах.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналізуючи сутність та ієрархію понять «освітня технологія», «педагогічна технологія», «технологія навчання» сучасні науковці К. Баханов, В. Беспалько, І. Богданова, С. Гончаренко, В. Гузєєв, В. Євдокімов, М. Кларін, Т. Назарова, А. Нісімчук, О. Норкіна, О. Падалко, І. Прокопенко, Г. Сазоненко, Г. Селевко, С. Сисоєва, зазначають, що це поняття в науково-педагогічній літературі розглядається, як: раціональний

спосіб досягнення свідомо сформульованої освітньої (навчальної, виховної) мети; наука; педагогічна система; педагогічна діяльність; система знань; мистецтво педагога; модель; засіб оптимізації і модернізації освітнього простору; інтегративний підхід в освіті та інше [7].

Різні аспекти впровадження сучасних технологій у навчальний процес вищої школи є предметом дослідження багатьох науковців, зокрема технології індивідуальної і групової роботи студентів як засіб розвитку особистості обґрунтовують Г. Границька, М. Гузик, Б. Щедровський; комунікативно-діалогову технологію – Д. Вількеев, Г. Кудрявцев; інтерактивні технології навчання – Л. Ампілогова, І. Дичківська, М. Кадемія, С. Кашлев, О. Пошетун, Л. Пироженко та інші.

Педагогічні технології з погляду особистісного підходу в освіті досліджують І. Бех, О. Пехота, С. Подмазін, С. Сисоева, І. Якиманська та інші, які під особистісно орієнтованим підходом розуміють методологічну орієнтацію в педагогічній діяльності, що забезпечує процеси самопізнання, самовдосконалення й самореалізації особистості студента.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах, орієнтований на всебічний розвиток і саморозвиток особистості студента, на думку М. Алексєєва, Є. Бондаревської, В. Серікова, А. Плігіна, має бути технологічним, що стало підґрунтям теоретичної та практичної розробки особистісно орієнтованих технологій навчання.

Мета статті. Підготовка кваліфікованих фахівців, здатних до компетентної діяльності на рівні європейських і світових стандартів, можлива за умови застосування в процесі їх підготовки особистісно орієнтованих технологій навчання. Забезпечення ефективності такої підготовки вимагає дослідження психолого-педагогічних засад упровадження особистісно орієнтованих технологій навчання у вищих навчальних закладах, що і є метою нашої статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія «педагогічна технологія» характеризується різноплановістю підходів до розуміння її

сутності. Так, педагогічна технологія, на думку В.П. Безпалька, – це проект деякої дидактичної системи, яка характеризує процес досягнення запланованих результатів [2]. Проект такої дидактичної системи в межах особистісно орієнтованого навчання М. Алексєєв розглядає як педагогічну технологію особистісно орієнтованого навчання та визначає її наступним чином: «специфічна індивідуальна (авторська) діяльність педагога по проектуванню навчальної діяльності та її практичної організації в рамках певної предметної області з орієнтацією на тип психічного розвитку студентів та врахування особистих можливостей педагога» [1, с. 89].

Сутність особистісно орієнтованого підходу в педагогічному процесі полягає у врахуванні індивідуальних (фізіологічних, психічних, особистісних) особливостей і загальних закономірностей в розвитку кожної особистості. За такого підходу враховуються інтереси, схильності, погляди й переконання, здібності, стан здоров'я студентів, культура навчальної діяльності та гуманні стосунки.

Ознаками особистісно орієнтованого навчання О. Савченко вважає багатоваріативність методик і технологій, уміння організовувати навчання одночасно на різних рівнях складності, утвердження всіма засобами цінності емоційного благополуччя студента, його позитивного ставлення до світу [6].

Особистісно орієнтована технологія навчання, за висновками С. Вітвицької є синтезом минулих і сучасних досягнень педагогічної науки й практики і має відповідати критеріям технологічності, а саме: концептуальність (опиратись на певну освітню концепцію); системність (мати всі ознаки системи); логічність процесу, взаємозв'язок усіх його частин, цілісність; керованість (цілепланування, проектування процесу навчання, діагностики, варіювання засобами, методами з метою корекції результату); ефективність (оптимальність витрат, гарантованість досягнення результату); відтворюваність (застосування в інших однотипних умовах); єдність змістової і процесуальної частини, їх взаємообумовленість [4].

На думку Г. Селевка, технології особистісно орієнтованого навчання забезпечують комфортні, безпечні умови розвитку студентів у процесі навчання, реалізацію їх природних потенціалів: особистість в цій технології є пріоритетною (студент є ціллю навчального процесу, а не засобом досягнення мети); ці технології характеризуються «антропоцентричністю, гуманізмом, психотерапевтичною спрямованістю, а метою є різнобічний, вільний та творчий розвиток студента» [8].

Критеріями, відповідно до яких технологію навчання можна віднести до особистісно орієнтованої є: задіяння студентів в індивідуальному цілепокладанні та складанні плану навчальних занять (лекційних, практичних, лабораторних, семінарських); варіативність форм та методів навчальної діяльності студентів; вибір студентом предметного змісту різного рівня складності; оцінювання педагогом не тільки результатів, а й процесу навчальної діяльності; застосування індуктивного та дедуктивного способу побудови дидактичного матеріалу; вивчення та формування творчої діяльності студентів; використання евристичних методів навчання як одного із шляхів урахування індивідуальних способів пізнання студентів.

Вітчизняні науковці до особистісно орієнтованих технологій відносять ідеї вальдорфської педагогіки, систему розвивального навчання, методику Марії Монтессорі, гуманно-особистісну технологію, Дальтон-технологію та ін.

У Вальдорфській технології (Р. Штайнера) втілено філософське вчення – антропософію (включає в себе частини християнства та ідеалізму), – згідно якого розвиток здатності до пізнання робить людину досконалою. Отже, можемо констатувати, що Вальдорфська технологія – це система самопізнання і розвитку особистості у партнерських відносинах з педагогом, відповідно до якої розвиток людини відбувається за генетично заданою програмою, випереджаючи та визначаючи навчання. За таких умов природні задатки особистості вільно розвиваються, важливою особливістю технології є увага до здоров'я студента.

Характерними ознаками технології Д. Ельконіна, В. Давидова (розвивального навчання) є: пізнавально-спонукальні мотиви навчальної діяльності студентів, ціль свідомого розвитку (формулювання студентом цілей та завдань самовдосконалення та творче їх розв'язання), проблемні методи викладання навчального матеріалу, суб'єкт-суб'єктні відносини педагога та студента, творча рефлексія.

У основі технології Марії Монтесорі лежить ідея про те, що кожна особистість з її можливостями, потребами, системою стосунків проходить свій власний шлях розвитку. У гуманно-особистісній технології Ш. Амонашвілі людина виявляється творінням Всесвіту, тому і її здатність до самовдосконалення безмежна, а педагогу необхідно враховувати прагнення особистості бути вільною; навчання ґрунтується на принципах педагогіки співробітництва. Основним принципом Дальтон-технології є вільний самостійний розвиток у співробітництві з оточуючими, а основою є творчі завдання, які носять дослідницький характер, включають в себе експеримент, проектування; вони складені відповідно до можливостей студентів та розраховані на самостійне виконання.

Отже, педагогічні технології особистісно орієнтованого навчання включають в себе досягнення не лише педагогіки, а й психології, гуманістичної філософії. Увага педагога зосереджена на цілісності унікальної, неповторної особистості студента, який намагається максимально реалізувати свої можливості у процесі навчання.

Порівнюючи особистісно орієнтовані технології навчання з традиційними, О. Єсіна відзначає, що на відміну від формалізованої передачі знань, характерної для традиційних технологій навчання, головною метою особистісно орієнтованих технологій навчання є сприйняття особистістю студента нового досвіду, розвиток його здатності до прийняття на себе відповідальності за свій власний свідомий вибір у різних життєвих ситуаціях [5, с. 71].

За результатами досліджень В. Серікова розробка особистісно орієнтованих технологій навчання передбачає використання «базових технологій»: технології задачного підходу (елементи змісту представлені у вигляді різнорівневих особистісно орієнтованих задач); технології навчального діалогу (засвоєння змісту відбувається в умовах діалогу як особливого дидактично-комунікативного середовища, яке забезпечує суб'єктно-сміслові спілкування, рефлексію, самореалізацію особистості); технології імітаційних ігор (імітація соціально-рольових та просторово-часових умов, що забезпечують реалізацію особистісних функцій в ситуаціях внутрішньої конфліктності, змагання) [9, с. 89].

Характерним для сучасної педагогічної науки є активна розробка та впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання, серед яких: модульні (модульно-розвивальні, блочно-модульні, модульно-рейтингові та інші), метою яких є створення умов для засвоєння студентами навчальних програм в індивідуальному темпі на основі розподілу матеріалу на окремі модулі; проблемні (створення проблемної ситуації, протиріч, «відтягнута відгадка» й інші); проектні (за кількістю учасників: індивідуальні, парні, групові; за типом діяльності: дослідницько-пошукові, творчі, ознайомлювально-інформаційні); групові (робота в мікрогрупах, в парах, в змінних трійках, в парах з подальшим об'єднанням); ігрові (ділові, рольові, ситуаційно-рольові та інші); технологія навчання самотійній роботі, ефективність якої визначається рівнем усвідомлення студентом свого значення як суб'єкта діяльності та розумінням особистісної значущості; технологія евристичного навчання сприяє творчій самореалізації студента, виявленню та врахуванню в процесі навчання особистісного досвіду.

Для ефективного впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання у вищих навчальних закладах, як наголошує Г. Васянович, необхідно збагнути суть і особливості особистісно орієнтованого навчання. Учений стверджує, що підготовка фахівця має здійснюватися на основі новітніх технологій і визначальною тенденцією у цьому складному процесі є

інтеграція загальної і професійної освіти, де особливе місце відводиться етичним знанням, почуттям, волі педагога. Для формування цілісної особистості студента провідними є гуманістичні цінності, духовно-моральні орієнтації, принципи й культура педагога вищого навчального закладу [3].

Отже, гуманістичні традиції та надбання філософської, психологічної, педагогічної наук різних часів стали підґрунтям розробки особистісно орієнтованих технологій навчання та визначили їх пріоритети: визнання самоцінності, неповторності особистості кожного студента, виявлення та врахування в процесі навчання його суб'єктного досвіду, забезпечення вільного, природного розвитку особистості. Метою впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання у вищих навчальних закладах є створення умов для всебічного врахування та сприяння розвитку особистісних якостей та властивостей кожного студента.

Висновки. Таким чином, одним з важливих стратегічних завдань на сьогоденнішому етапі модернізації державної системи вищої освіти є забезпечення підготовки фахівців на рівні міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів особистісно орієнтованих технологій навчання.

Дотримання викладачами основних гуманістичних принципів в процесі підготовки студентів вищих навчальних закладів, за нашими висновками, дає змогу враховувати особистісні потреби, запити, домагання, суб'єктний досвід студентів, що позитивно впливає на результати навчання, сприяє налагодженню відносин, створенню доброзичливого емоційного клімату в колективі, забезпечує умови для особистісного та професійного саморозвитку студентів.

Література

1. Алексеев Н. А. Личностно-ориентированное обучение: вопросы теории и практики : монография / Н. А. Алексеев. – Тюмень : изд-во ТГУ, 1996. – 216 с.

2. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
3. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч.-метод. посібник для викладачів і студ. вищих навч. закл. / Григорій Петрович Васянович / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України; Львівський науково-практичний центр; Львівська держ. фінансова академія. – Л.: Норма, 2005. – 343 с.
4. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: метод. посіб. для студ. магістратури / С. С. Вітвицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
5. Есина Е. В. Педагогическая психология : конспект лекций / Е. В. Есина. – М. : Эксмо, 2008. – 160 с.
6. Нові технології навчання : наук.-метод. збірник / [В. О. Зайчук, О. Я. Савченко, О. І. Ляшенко та ін.] – К. : НМЦВО, 2001. – Вип. 31. – 222 с.
7. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: [монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик, О. І. Кульчицька та ін.]; за ред. С. О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии : учебное пособие / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
9. Сериков В. В. Личностный подход в образовании: концепция и технологии : монография / В. В. Сериков. – Волгоград : Перемена, 1994. – 152 с.

У статті досліджуються психолого-педагогічні засади впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання у вищих навчальних закладах. Розкриваються сутність особистісно орієнтованого підходу в освіті, особливості розробки технологій особистісно орієнтованого навчання у вищих навчальних закладах.

Доводиться доцільність упровадження гуманістичних ідей, принципів, цінностей у процесі підготовки студентів вищих навчальних закладів. Необхідною умовою ефективної підготовки студентів вищих навчальних закладів визначається впровадження особистісно орієнтованих технологій навчання.

Ключові слова: *особистість студента, особистісний підхід в освіті, особистісно орієнтоване навчання, педагогічні технології, особистісно орієнтовані технології навчання.*

В статье исследуются психолого-педагогические основания внедрения личностно ориентированных технологий обучения в высших учебных заведениях. Раскрываются сущность личностно ориентированного подхода в образовании, особенности разработки технологий личностно ориентированного обучения в высших учебных заведениях. Доказывается целесообразность внедрения гуманистических идей, принципов, ценностей в процессе подготовки студентов высших учебных заведений. Необходимым условием эффективной подготовки студентов высших учебных заведений определено внедрение личностно ориентированных технологий обучения.

Ключевые слова: *личность студента, личностный подход в образовании, личностно ориентированное обучение, педагогические технологии, личностно ориентированные технологии обучения.*

The article investigates the psychological and pedagogical principles of implementation the personality-oriented learning technologies in higher education. The essence of personality-oriented approach in education and the peculiarities of developing technologies of personality-based learning in higher education are revealed. The significance of implementation humanistic ideas, principles and values in the training of students in higher education is proved. A necessary

condition for effective training of university students is implementation of personality-oriented learning technologies.

Key words: *student's individual, personal approach in education, personality-oriented education, educational technology, technologies of personal-oriented training.*